

Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Oslo, 18. november 2022

Høringsuttalelse – forslag til ny lov om omsetning av bøker (bokloven)

Norske Billedkunstnere viser til Kulturdepartementets høringsbrev av 18. august 2022, med tilhørende høringsnotat om forslag til ny lov om omsetning av bøker (bokloven).

Norske Billedkunstnere (NBK) er en landsdekkende fagorganisasjon for profesjonelle billedkunstnere i Norge, bestående av om lag 3000 medlemmer fordelt på 20 grunnorganisasjoner. NBK har som formål å ivareta billedkunstnernes faglige, ideelle, økonomiske og sosiale rettigheter og interesser.

Som interesseorganisasjon representer NBK en bred sammensetning av profesjonelle visuelle kunstnere. En betydelig andel av medlemmenes virksomhet består blant annet av å levere illustrasjoner i forbindelse med bokutgivelser og andre publikasjoner. De fleste som befinner seg i denne gruppen, er tilknyttet NBK via sitt medlemskap i grunnorganisasjonen, Tegnerforbundet (TF). TF ble etablert i 1916 av avistegnere og er Norges eneste senter for tegnekunst som ivaretar både medlemmer som jobber med visuell kunst samt illustrasjon og tegneserie.

Lovforslaget berører en vesentlig del av organisasjonens interesseområde og våre medlemmers virksomhet. Etter innspill fra vår grunnorganisasjon TF, ønsker vi derfor å knytte enkelte bemerkninger til departementets høringsnotat.

Merknad til § 2 bokstav b

Ifølge departementet er det rimelig at bøker som får fritak for merverdiavgift blir omfattet av lovforslagets bestemmelser om fastpris, skaffe- og leveringsplikt. Lovforslagets definisjon av bøker samsvarer derfor med definisjonen i merverdiavgiftsloven § 6 – 4 første ledd, samt merverdiavgiftsforskriften.

Vi er enige i departementets synspunkt og støtter i utgangspunktet den foreslåtte ordlyden i § 2 bokstav b. Vi finner likevel grunn til å understreke at det etter definisjonen i merverdiavgiftsforskriften, kan oppstå vanskelige grensedragninger i vurderingen av hvilke publikasjoner som ikke anses som bøker. Gjeldende praksis viser at både barnebøker og tegneserier i bokform anses som avgiftsfrie bøker. Når det gjelder vurderingen av hvorvidt samlinger av visuell kunst anses som avgiftsfrie bøker, er imidlertid den foreliggende praksis svært streng.

Etter § 6 – 4 – 2 bokstav n, er samlinger av bildetrykk og liknende ikke avgiftsfrie bøker dersom sidene er uten tekst eller bare angir stedsnavn, personnavn eller betegnelser, korte instruksjoner eller lignende. Praksis viser at omfanget av tekst er avgjørende for hvorvidt en utgivelse anses som en bok i avgiftsrettslig forstand. Konsekvensen er følgelig at

bokutgivelser som hovedsakelig består av visuell kunst, eller hvor boken i seg selv fremstår som et visuelt kunstverk, etter gjeldende definisjon ikke anses som avgiftsfrie bøker. Praksisen illustrerer en uheldig forskjellsbehandling av ulike innholdsleverandører, og fremstår etter vårt syn tilfeldig. Det er derfor viktig å understreke at bokloven ikke må legges til rette for en tilsvarende streng tolkningspraksis. Bokloven må følgelig omfatte bokutgivelser av visuell kunst.

Merknad til § 4

Konkurranseloven forbyr i utgangspunktet kollektiv forhandling mellom alle foretak, uavhengig av foretaksform og størrelse. Følgelig gjelder forbudet selvstendig næringsdrivende visuelle kunstnere, eksempelvis illustratører, tegneserieskapere, billedkunstnere og designere. NBK er som fagorganisasjon dermed avskåret fra å inngå kollektive avtaler på vegne av våre medlemmer. Dette mener vi er svært uheldig for visuelle kunstnere generelt.

Visuelle kunstnere står ofte i en særdeles svak forhandlingsposisjon i møte med oppdragsgivere. I en forhandlingssituasjon er den enkelte oppdragstaker som regel prisgitt egen erfaring og forhandlingsevner. Konsekvensen er dessverre at mange visuelle kunstnere ender opp med å akseptere dårlige arbeidsvilkår og underpriser seg i et marked som hovedsakelig styres av oppdragsgiver. En lovfestet kollektiv forhandlingsrett, om enn på et begrenset område, vil således ha stor betydning for en yrkesgruppe som inntektsmessig er både lavtlønnet og utsatt.

I samarbeidet med Grafill har NBK fått utarbeidet en rapport av prof. dr. Juris. Erling Hjelmeng, som redegjør for bokillustratørers og -designeres stilling etter konkurranseloven. Rapporten avdekker en tilfeldig forskjellsbehandling av bokillustratører og -designere på den ene side og forfattere og oversettere på den andre. Etter gjeldende bestemmelse i unntaksforskriften for omsetning av bøker, er det kun forfattere og oversettere som har lovlig adgang til å samarbeide om honorar, royaltysatser og standardkontrakter med forlagene. Tilblivelsehistorien til forskriftsbestemmelsen viser imidlertid at denne uheldige forskjellsbehandlingen ikke synes å være spesifikt begrunnet.

Formålet med gjeldende unntaksbestemmelse er dels begrunnet i den utvilsomt store ressursbesparelser det utgjør for partene (*effektivitetshensyn*), samt at det bidrar det til at forfatterne og oversetterne sikres balanserte avtaler med deres ofte sterkere forhandlingsmotparter (*rimelighetshensyn*). Det bemerkes at tilsvarende hensyn gjør seg gjeldende for bokillustratører som befinner seg i en liknende situasjon. Som påpekt i rapporten, fremstår det som tilfeldig at gjeldende unntaksbestemmelse ble begrenset til å kun gjelde forfattere og oversettere, avhengig av hvilke grupper som ble viet mest oppmerksomhet under utformingen. Bokillustratører og -designere er dermed prisgitt egne forhandlingsevner i møte med aktører på oppdragssiden.

NBK har med stor interesse merket seg at det i høringsnotatet på side 27 med flg., nettopp påpekes at departementet ikke ser noen grunn til at bokillustratører og -designere ikke skal gis den samme adgangen til å samarbeide om normalkontrakter, og at «illustratører» derfor er omfattet av ordlyden i § 4 første ledd. Den foreslåtte bestemmelsen vil ha en svært positiv

betydning for en rekke av våre medlemmer. En lovfestet rett til kollektiv forhandling for bokillustratørene og – designere, vil naturligvis innebære at også denne gruppen yrkesutøvere sikres like og tryggere arbeidsvilkår i møte med fremtidige oppdragsgivere. Videre vil det på samme måte som for forfattere og oversettere, medføre en større grad av stabilitet og forutberegnelighet, samt sikre den enkelte et mer rettferdig inntektsgrunnlag. Vi vil understreke at forslaget vil være i tråd med den konkurranserettslige utviklingen i EU, herunder EU-kommisjonens nylig vedtatte retningslinjer om kollektiv forhandlingsrett for selvstendig næringsdrivende.

Vi er tilfreds med at departementet understreker at begrepet illustratører må tolkes vidt, slik at unntaket også omfatter bokdesignere og tegneserieskapere. Illustrasjon er imidlertid et samlebegrep som omfatter et vidt spekter av ulike typer oppdrag, både når det gjelder art og omfang. En utdypende begrepsavklaring bør etter vårt syn derfor komme tydelig frem av lovens forarbeider.

Illustratører er skapere av selvstendige åndsverk. En illustrasjon kan utføres i alle visuelle teknikker, og har til hensikt å forklare, belyse eller forsterke et tekst- eller et meningsinnhold. Illustrasjonen har en viktig funksjon i å skape et visuelt uttrykk og kulturell identitet. For oppdragsgiver er illustrasjon et vesentlig element for å nå ut til målgruppene. Illustrasjon er definert som et budskap som skal formidles på vegne av en oppdragsgiver og utføres av en aktør, illustratøren. Ved bokillustrasjon kan oppdragstypene være alt fra bokomslag, enkeltillustrasjoner til gjennomillustrerte bøker. Illustratøren kan samarbeide med forfatter, men kan også være hovedleverandør av tekst og bilde til bokutgivelser, eksempelvis ved illustrerte fortellinger og tegneserier.

Når det gjelder § 4 annet ledd, er vi i utgangspunktet positive til at lovbestemmelsen åpner opp for at departementet kan gi forskrift om tilfeller hvor normalkontrakter skal anvendes. Som påpekt i høringsnotatet, kan en regulering som pålegger aktørene som faller inn under lovens virkeområde å benytte fremforhandlede normalkontrakter, være et egnet tiltak for å beskytte den svake part i forhandlinger, samt sikre den enkelte rettighetshaver et rimelig vederlag i tråd med åndsverkloven § 69. Vi vil imidlertid påpeke at en slik hjemmel samtidig ikke må innebære at normalkontrakten fremforhandlet av forfatterne og oversetterne, kan pålegges anvendt mellom «illustratører» og «leverandører». Vi vil understreke at forhandlingsprosessen mellom partene om en normalkontrakt bør igangsettes snarest mulig etter at loven har trådt i kraft, og håper departementet vil innta en aktiv rolle i det videre arbeidet.

Vennlig hilsen

Norske Billedkunstnere

Gyrid Garshol
daglig leder

Geir Egil Bergjord
styreleder